

14. Манько В.М. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва : дис... докт. пед. наук : 13.00.04 / Національний аграрний університет / В.М. Манько. – К., 2005. – 486 с.

15. Манько В.М. Новий підхід до проведення проблемних лекцій / В.М. Манько // Наука і сучасність : зб. наукових праць Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. – К. : Логос, 2000. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 53–60.

16. Прищепа Т.А. Педагогическая технология “Альтернатива” в проблемном обучении [Електронний ресурс] / Т.А. Прищепа // Интернет-журнал “Эйдос”. – 2005. – 20 мая. – Режим доступу: <http://www.eidos.ru/journal/2005/0520-01.htm>.

ГУРІНЕНКО І.Ю.

СУТНІСТЬ ТЕРМІНА “МЕДІА-ЗАСОБИ НАВЧАННЯ”

Сприймаючи виклики часу, сучасна освітня система реагує змінами та нововведеннями. Дедалі більшої популярності серед вітчизняних педагогів набувають інноваційні методи навчання, ведеться пошук нових форм та методів взаємодії суб'єктів навчального процесу, переглядається зміст традиційних навчальних предметів і вводяться до навчальних планів загальноосвітньої та вищої школи нові дисципліни. Одним з подібних нововведень на ниві вітчизняної педагогіки є медіаосвіта.

Навчання на матеріалі та за допомогою засобів масової інформації стало галуззю знань та сферою зацікавлень українських науковців відносно нещодавно. Утім, уже відразу стало очевидним, що розробка проблемних питань медіаосвіти – завдання практичного значення, адже її мета – безпосередня підготовка юного покоління до життя в інформаційному суспільстві, а саме: “опанування способів “грамотного” читання медіа-текстів; набуття здатності до сприймання та аргументованого оцінювання інформації; розвиток самостійності суджень і критичного мислення; використання знань і вмінь, набутих під час навчання, у процесі як сприймання та аналізу інформації, так і її цілеспрямованого пошуку та самостійного продукування, тобто створення медіа-текстів” [1, с. 475].

Ідеї медіаосвіти широко популяризуються в науковій вітчизняній літературі останніх років, зокрема обґрунтовуються доцільність уведення медіа орієнтованих дисциплін до навчальних планів, їхні мета та завдання (Г. Оникович, Б. Потятиник, І. Чемерис та ін.). Використання матеріалів засобів масової інформації в навчальному процесі перебувало в центрі наукових інтересів Н. Кирилової, Є. Міллер, А. Онкович, Н. Сасенко, О. Сербенської, В. Усатої, Ю. Усова, О. Федорова та ін. Розкриваючи зміст медіаосвіти в загальноосвітній та вищій школі, спершу автори говорили про виокремлений компонент загальноосвітньої підготовки: ... “сьогодні дедалі більшого розмаху набуває ширше розуміння медіа-освіти – як довгострокової просвітницької діяльності, складової системи неперервної освіти, навчання особистості протягом усього життя” [1, с. 475].

Однак недостатньо, на наш погляд, розроблені питання, які безпосередньо стосуються методики викладання медіа орієнтованих дисциплін у середній та вищій школі. Зокрема, не з'ясовано дидактичні принципи та умови використання матеріалів засобів масової інформації в навчальному процесі, не класифіковано їх види, не сформульовано вимоги до змісту медіа-засобів навчання. Зрештою, не визначено сам термін – “медіа-засоби навчання”.

Мета статті – розкрити сутність терміна “медіа-засоби навчання” та обґрунтувати його значення в педагогічному процесі навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Термін “медіа-засоби навчання” синкретичний (поєднує різнорідні, не споріднені між собою за значенням частини), тобто з нього виокремлюємо такі складові: “засоби навчання” та “медіа” (засоби масової інформації).

На основі аналізу наукових джерел констатуємо, що у більшості запропонованих визначень термінів “засоби навчання” (або “педагогічні засоби навчання”) та “засоби масової інформації” (або “мас-медіа”, “медіа”) суттєвих розбіжностей не існує, скоріше, навпаки, кожне наступне тлумачення уточнює попереднє, подекуди дублюючи одне одного.

Так, Н. Якса визначає педагогічні засоби як матеріальні об’єкти та предмети духовної культури, які призначені для організації й здійснення педагогічного процесу з метою розвитку учнів [13, с. 161], а мас-медіа називає засобами масової інформації (ЗМІ): преса, кіно, телебачення, аудіо- та відеокасети, плакати та ін. [13, с. 84].

Ю. Жук засобами навчання називає будь-які засоби, прилади, обладнання та устаткування, що використовуються для передачі інформації в процесі навчання. Окрім того, він пропонує під засобами навчання розуміти природні та/або штучні, спеціально створені об’єкти, які формують навчальне середовище та беруть участь у навчальній діяльності, виконуючи при цьому навчальну, виховну та розвивальну функції. Засоби навчання формують матеріальну та інформаційну складові навчального середовища, впливають на діяльність суб’єктів навчання й організацію дидактичного процесу, створюють умови для забезпечення можливості досягнення конкретних, заздалегідь сформульованих цілей навчання, які можуть характеризувати якість дидактичного процесу [3, с. 313–314].

В іншому визначенні, запропонованому “Педагогічним енциклопедичним словником”, знаходимо деякі уточнення, а саме: засоби навчання – обов’язкові елементи оснащення кабінетів та їхньої інформаційної предметної сфери, а також важливий компонент навчально-матеріальної бази шкіл різних типів та рівнів. Там само у словниковій статті читаємо: “... до засобів навчання включають різноманітні матеріальні об’єкти, в тому числі штучно створенні та залучені до навчального процесу як носії навчальної інформації та інструменти діяльності педагога та учнів. Терміну “засоби навчання” відповідають еквіваленти “навчальне обладнання”, “наочні та навчальні засоби”, “дидактичні засоби”. До цієї ж групи зараховують засоби нових інформаційних технологій, комп’ютери, комп’ютерні мережі, інтерактивне відео, засоби медіаосвіти, навчальне обладнання на базі електронної техніки” [8, с. 278].

А. Коджаспиров та Г. Коджаспирова називають педагогічними засобами “матеріальні об’єкти і предмети духовної культури, призначені для організації й здійснення педагогічного процесу та виконання функції розвитку учнів, предметну підтримку педагогічного процесу, а також різноманітну діяльність, до якої включаються вихованці: праця, гра, навчання, спілкування, пізнання” [4, с. 142].

Уточнивши значення слова “засоби” за сучасним тлумачним словником української мови, з’ясуємо, що засобами прийнято називати “якусь спеціальну дію, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; те, що слугує знаряддям у якій-небудь дії, справі; механізми, пристрої тощо, необхідні для здійснення чого-небудь, для якоїсь діяльності” [11].

Теоретичний аналіз розуміння сутності поняття “засоби навчання” дає нам підстави зробити висновок про те, що такими прийнято називати об’єкти матеріальної та нематеріальної дійсності, які спеціально створені або адаптовані відповідно до аудиторії й вимог навчального процесу та використовуються з метою його якісної організації. Засоби навчання безпосередньо пов’язані з усіма учасниками навчального процесу, а визначення мети їх використання полягає в педагогічних завданнях, які постають у конкретних ситуаціях та визначаються спеціально щодо кожного з конкретних засобів або групи засобів.

Щодо тлумачень значення частини слова “медіа” дослідники одностайні. Джеймс Лалл визначає мас-медіа (з англ. *mass-media, media* – засоби масової інформації) як комунікаційні галузі та технології, що включають пресу, радіо, телебачення, кіно. Термін “масовий” означає здатність засобів масової інформації доводити свої повідомлення до величезної кількості людей на великих територіальних просторах [5, с. 244].

Частина слова “мас” (від лат. *mass* – жмут, груда, шматок, маса) вказує на орієнтацію засобів комунікації на аудиторію, виокремлення якої допускає певну похибку. Наприклад, журналісти служби новин у поданні матеріалу керуються критерієм доступності – їхні повідомлення повинні зрозуміти однаковою мірою всі, хто ними зацікавиться, незалежно від віку, статті, професії, національності тощо. Таким чином, виникає поняття “масовості”: інформація орієнтована не на окрему людину чи обмежену групу, а на велику кількість географічно розосереджених людей, розмиваючи кордони регіонів, держав, національні ознаки, соціальні інститути, у найгіршому випадку – знеособлюючи людей.

О. Баришполець розглядає мас-медіа як засоби поширення соціокультурної інформації, розрахованої на масового споживача. Відмінною особливістю його тлумачення є те, що дослідник до мас-медіа схильний зараховувати театр, цирк, живопис, графіку, дизайн, народне свято, карнавал тощо. Як системи масової комунікації, зазначає науковець, вони мають усі ознаки соціального інституту, що генерує процеси соціальної диференціації та соціальної інтеграції, цементує цілісність людських спільнот і суспільства загалом [1, с. 474–475].

Ми також погоджуємося з визначенням, відповідно до якого “засоби масової інформації – це соціальні інститути (преса, книжкові видавництва, агентства друку, радіо, телебачення, тощо), що забезпечують збір, обробку й поширення інформації у масовому масштабі. Масова інформація призначена для кількісно великої, звичайно географічно розосередженої аудиторії, і визначається швидкістю і регулярністю поширення, практично одночасністю споживання, опосередкованим певною мірою стереотипним характером, її поширенням – невід’ємна частина масового духовного спілкування людей, яке виникло на певному етапі розвитку людства на додаток до безпосереднього міжособистісного спілкування” [10, с. 81].

З метою детальнішого уточнення звертаємося до Словника іншомовних слів, в якому читаємо таке: “мас-медіа (*англ. mass media*) – преса, телебачення, радіо, кіно та інші засоби поширення інформації” [9, с. 410]. Тлумачний словник української мови подає аналогічне трактування мас-медіа й визначає термін як “засоби масової інформації” [11, с. 511]. Остаточної певності в розумінні цього поняття додають статті сучасних перекладних словників: “mass media – засоби масової інформації” [2, с. 577]; “(the) media – засоби масової інформації” [7, с. 449].

Як бачимо, “медіа” як частина слова слугує для означення соціального інституту – засобів масової інформації, а тому її використання як самостійного змістового компонента, за прикладом сучасних мовознавців, цілком виправдане.

Ми визначаємо термін “медіа-засоби навчання” як групу матеріальних об’єктів, спеціально створених або відібраних з оприлюднених у засобах масової інформації матеріалів, призначених для використання в навчально-виховному процесі. До медіа-засобів навчання зараховуємо газетні та журнальні публікації, аудіовізуальні матеріали (відео, фото, записи теле- та радіоэфірів), кінофільми, матеріали Інтернет-сайтів та агітаційно-пропагандистську продукцію (листівки, плакати тощо).

Медіа-засоби навчання – це похідна від засобів масової інформації. Принципова різниця між ними полягає в тому, що медіа-засобами навчання можуть бути ті матеріали, виділені із загального інформаційного потоку, які спеціально підібрані педагогом відповідно до конкретних навчальних потреб, на які покладаються певні дидактичні завдання та результат роботи з ними, на відміну від засобів масової інформації, які, власне, і є цим потоком, з якого виокремлюються потрібні медіа-тексти.

Медіа-тексти – це стилістично довершені, ідейно скомпоновані, наділені ідеєю та метою, оприлюднені, тобто опубліковані або озвучені засобами масової інформації, тексти. Медіа-тексти поділяються відповідно до способу вираження на вербальні, аудіо- та аудіовізуальні (газетні та журнальні статті, сюжети, радіоповідомлення тощо). Саме медіа-тексти слугують первинним (будівельним) матеріалом для створення медіа-засобів навчання.

Медіа-засоби навчання використовують педагоги як носії навчальної та виховної інформації, за допомогою яких здійснюється взаємодія об’єктів у процесі навчальної діяльності. Умовно медіа-засоби навчання ми поділяємо на аудіовербальні (радіо), аудіовізуальні (телебачення, кіно), вербально-візуальні (преса, інші видання). В основу такого поділу нами покладено спосіб доведення інформації – зоровий (візуальний), звуковий (аудіо), вербальний (словесний).

Ю. Усов, палкий прихильник кіно як педагогічного засобу, довів силу впливу кіноматорграфу як розвивального навчального засобу. Він вказав на роль кіно у формуванні естетичного світогляду, розвитку мистецьких здібностей, дослідник помітив, що під час роботи над створенням власних фільмів (навіть фотографії) учні стають пильнішими до навколишньої дійсності, тонше сприймають реальність. Саме спираючись на ці висновки, Ю. Усов довів потребу та доцільність використання кінофільмів у навчально-виховному процесі [12]. Розглядаючи засоби масової інформації з точки зору перспективності використання педагогами в цілому, важливо визнати, що, на відміну від художніх фільмів, вони ма-

ють на меті не лише виховання загальнолюдських, морально-етичних цінностей, почуття прекрасного, а й слугують відображенням соціального, економічного та політичного поступу людства. Зрозуміло, що медіа-повідомлення переважно походять з ділового світу дорослих, а отже, наділені відповідним раціоналістичним характером. Тому матеріали, взяті із засобів масової інформації, будуть вагомим чинником соціалізації особи, розвитку пізнавальних інтересів, способом фокусування уваги на життєвих знаннях, нарешті, способом підготовки до життя в суспільстві, з якого походять запропоновані медіа-тексти.

Матеріали засобів масової інформації, спеціально відібрані відповідно до віку та психофізіологічного стану аудиторії, можуть використовуватися з метою гуманізації та гуманітаризації освіти. Медіа-засоби навчання, за умови вмілого та раціонального використання, можуть стати інструментом формування історичного, культурного та соціального самоусвідомлення.

Доцільність та можливість використання засобів масової інформації в навчальному процесі визначається їхніми особливостями впливу та сприйняття: впливаючи на максимально велику кількість сенсорних систем людського організму, повідомлення, що доносяться до аудиторії, сприймаються повністю або частково та впливають на свідомість, поведінку, почуття, думки. Детальний опис механізмів таких процесів нині є об'єктом пильного зацікавлення психологів, журналістів, політологів та соціологів. Ми, спираючись на останні публікації в цій галузі та знехтувавши деталізацією на цьому етапі нашого дослідження, беремо модель взаємодії аудиторії із засобами масової інформації в загальному вигляді і вважаємо факт такої взаємодії вже доведеним. Саме виходячи із цього, ми схильні пояснювати ту обставину, що документальні та художні фільми стали широко популярними виховними засобами. Щоправда, здебільшого для цього використовують фільми та програми, виготовлені зарубіжними компаніями, а не українськими, однак ефект від них неабиякий, підтвердження чому – їхня популярність, адже педагоги-вихователі за можливості завжди демонструють учням документальні стрічки, в яких зібрані свідчення очевидців (програми щодо безпеки життєдіяльності), проілюстровані певні явища або процеси (профілактика шкідливих звичок, ранніх абортів, цукрового діабету тощо), визначні місця та пам'ятки (програми культурологічного, етнографічного, історичного циклів) тощо.

Успіх навчальних програм та фільмів в учнівсько-студентській аудиторії пояснюється, на наш погляд, кількома причинами. По-перше, такі фільми характеризуються певним плюралізмом: різнобічність у висвітленні одного й того самого питання досягається тим, що інформація йде не від одного конкретного знайомого джерела (вихователя), а кількох (інтерв'ю кількох спеціалістів, з якими учні або студенти не мали змоги поспілкуватися раніше), свідків або безпосередніх учасників тих чи інших подій. По-друге, відтворення живих образів проектує ефект реальності, переносячи глядача в епіцентр події, що, в свою чергу, зумовлює емотивний процес, якого домагаються вихователі. По-третє, набувши в сучасних умовах ваги соціального інституту та певної влади (мас-медіа називають "четвертою владою", а свободу слова – ознакою демократії), журналісти стали авторитетом у тлумаченні суспільно значущих подій та явищ. Такої ж думки дотримується О. Баришполець, звертаючи увагу на зне-

особленість повідомлень засобів масової інформації, надіндивідуального відправлення, через що вони сприймаються як втілення певної суспільної інстанції, що підвищує і їх впливовість. Пояснення цього дослідник знаходить у походженні повідомлень мас-медіа – вони “виходять, як правило, не від якоїсь однієї людини (безпосереднього відправника), а від так званого сукупного комунікатора, і утворюють певний сукупний текст, що споживається сукупним реципієнтом – масовою аудиторією” [1, с. 474].

Утім, між спеціально створеними аудіовізуальними матеріалами для навчально-виховного процесу та оригінальними матеріалами, взятими із засобів масової інформації, існує суттєва розбіжність, яку слід враховувати під час їх використання в навчальному процесі. Журналісти, створюючи повідомлення й випускаючи його, та кіновиробництво, насамперед, орієнтуються на свою масову аудиторію, на відміну від навчальних фільмів та програм, які від самого початку орієнтовані на просвітницьку мету. Тому перед використанням у навчально-виховному процесі такі матеріали мають бути ретельно відібраними, проаналізованими, за потреби адаптованими, а під час їх опрацювання – обов’язково супроводжуватися критичними поясненнями. Перед тим, як вдатися до медіа-засобів навчання аудиторії, треба пояснити мету та завдання такого виду діяльності, окреслити результати роботи в перспективі. Це важливо не лише для якості навчального процесу: така тактика покликана мінімізувати можливі негативні впливи запропонованих матеріалів, позаяк, на нашу думку, нереально виключити таку можливість цілковито: ризик все одно існуватиме.

Матеріали, оприлюднені в засобах масової інформації, у навчальному процесі виконують роль наочного матеріалу та нерідко стають яскравими доказами теорії, наприклад, під час вивчення історії, дисциплін природничого циклу, критичні публікації рекомендують для поглиблення знань у вищій школі, газетні статті широко застосовують мовники під час вивчення стилістики.

Г. Оникович, обґрунтовуючи ідеї пресодидактики, зазначала: “Засоби журналістики легко вписуються в концепцію культурної грамотності, ... саме культурна грамотність дає змогу правильно інтерпретувати ті явища, котрі з’являються у ЗМІ, пропоновані різними каналами для розширення образно-емоційної пам’яті й тому особливо ефективні як засоби духовного спілкування між людьми, для обміну ідеями, уявленнями, почуттями у реальній ситуації спілкування” [7, с. 51]. Зі спостережень дослідниці, “залучення до навчального процесу галузевих видань збагачує студентів знаннями з майбутньої спеціальності, активізує термінологічну лексику з фаху” [7, с. 55].

Медіа-засоби навчання наділені значним навчально-виховним потенціалом, який ще недостатньо вивчений, а тому, на наш погляд, не використовується в сучасній школі повним обсягом. Ефективність використання матеріалів засобів масової інформації в освітніх закладах стане можливою за умови врахування типології засобів масової інформації, способу передачі повідомлення (звуковим, зоровим, словесним, змішаним) та прогнозування можливого впливу на аудиторію.

Висновки. На основі проведеного нами теоретичного аналізу пропонуємо медіа-засоби навчання визначати як групу матеріальних об’єктів, спеціально створених або відібраних з продукції засобів масової інформації (преси, радіо,

телебачення, кіно, Інтернету тощо), призначених для використання в навчальному процесі для розвитку свідомого критичного сприймання інформації, самостійних міркувань, формування вмінь та навичок, набутих під час навчання, у процесі сприймання й аналізу інформації, її цілеспрямованого пошуку, самостійного створення медіа-текстів. У цьому тлумаченні не конкретизовано мету та завдання, які повинні ставити перед собою педагоги у процесі використання медіа-засобів навчання. Отже, подальшого дослідження потребує уточнення мети та завдань застосування медіа-засобів навчання.

Література

1. Баришполець О. Мас-медіа / О. Баришполець // *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України*; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 474–476.
2. Большой русско-английский словарь: с приложением кратких сведений по английской грамматике и орфоэпии / сост. А.И. Смирницким ; [сост. Морозов С.М. и др.]. – 28-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз. : Медиа, 2006. – 727 с.
3. Жук Ю. Засоби навчання / Ю. Жук // *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України* ; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 474–476.
4. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь : для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – 2-е изд., стер. – М. : Академия, 2005. – 176 с.
5. Лалл Дж. Медіа, комунікації, культура: глобальний підхід / Дж. Лалл ; [пер. з англ. О. Грищенко ; ред. О. Гончаренко, Н. Гриценко]. – К. : К.І.С., 2002. – 264 с.
6. Мюллер В.К. Новый англо-русский словарь / В.К. Мюллер, В.А. Каплан и др. – 7-е изд., стер. – М. : Рус. яз., 2000. – 880 с.
7. Онкович Г. Читаймо газету разом! Частина І. Пресодидактика : навч. посіб. / Г. Онкович. – К. : ІСДО, 1993. – 60 с.
8. Педагогический энциклопедический словарь / [ред. Б.М. Бим-Бад и др.]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.
9. Словник іншомовних слів / [уклад. Л.І. Нечволод]. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 768 с.
10. Соціолого-педагогічний словник / [ред.-упоряд. В.В. Радул]. – К. : ЕксОБ, 2004. – 304 с.
11. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей (близько 40 000 слів) / [ред.-упор. В. Калашника]. – 2-ге вид., випр. і доп. – Х. : Прапор, 2006. – 992 с.
12. Усов Ю.Н. В мире экранных искусств / Ю.Н. Усов. – М. : SVR-Аргус, 1995. – 224 с.
13. Якса Н.В. Социально-педагогический словарь / Н.В. Якса. – Житомир : Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2007. – 192 с.

ДЕМЧЕНКО Д.І.

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНИХ ЗНАТЬ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЮРИДИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Інтернаціоналізація суспільного життя робить іноземну мову необхідністю. Вона стає дієвим чинником соціально-економічного, науково-технічного й загальнокультурного прогресу суспільства, що підвищує статус іноземної мови як галузі освіти. У зв'язку із цим предмет “Іноземна мова” в системі вищої професійної освіти посідає сьогодні відповідне своєму призначенню місце серед інших дисциплін. Поступово змінюється ставлення до неї як до другорядного предмета, оскільки:

– вона слугує ефективним фактором гуманізації освіти. Іноземна мова розглядається не тільки як засіб гуманітаризації, що впливає на розвиток особистості того, кого навчають, а і як частина його професійної підготовки;